

ББК ТЗ(4УКР)63-28

**РОЛЬ СПОРТУ В СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ДОНБАСУ
В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ***В.С.Смирнов***АННОТОЦІЯ**

В статті проаналізовані проблеми соціальної адаптації інвалідів в умовах незалежності України. Основне увагу приділено спорту, як невід'ємною складовою реабілітації та соціальної адаптації людей з статусом «інвалід». Дана аналіз участі спортсменів-інвалідів Донбасу в спортивно-фізкультурному русі України, Паралімпійських та Дефлімпійських іграх. Сделано висновок про те, що спортивна діяльність є однією з найбільш результативних сфер діяльності інвалідів в Донбасі та в Україні, про що свідчать позитивна динаміка кількості учасників спортивного русі та числа нагород.

Ключові слова: соціальна адаптація, інваліди, спорт, Донбас, Паралімпійські ігри, Дефлімпійські ігри.

У сучасному цивілізованому світі імідж держави, моральний клімат суспільства значною мірою визначаються ставленням до інвалідів. Інвалідність на сьогодні є не лише медичною проблемою, а й однією з найбільш серйозних соціальних проблем, що зачіпають інтереси всіх громадян. Зниження функціональності організму індивіда значно погіршує якість життя, змінює становище у суспільстві, обмежує її у виборі фаху, а нерідко навіть призводить до виключення із соціуму. Для того, щоб цього не відбувалося, держава разом із громадськістю повинні вживати всіх заходів для успішної соціалізації людей з інвалідністю. Це не тільки покращить якість життя останніх, але й буде надзвичайно корисним для всього суспільства. До того ж, згідно з даними Всесвітньої організації оздоровлення у світі намітилася стійка тенденція до зростання кількості людей з особливими потребами, питома вага яких до всього населення планети становить близько 13%.

На сьогодні в Україні кількість осіб, що мають статус «інвалід» перевищує 2,7 млн осіб. У Донбасі, як одному з найбільш несприятливих в екологічному плані регіонів України, питання інвалідності стоїть особливо гостро. Тут мешкає 308 тис. людей з обмеженими можливостями. Тому вирішення завдання соціальної адаптації людей з особливими потребами в регіоні – це запорука успішності реалізації державної політики і вирішення проблем Українського соціуму.

Важливим елементом соціальної адаптації та реабілітації інвалідів є участь їх у спортивному житті. Заняття спортом для людей з особливими потребами має величезне значення, оскільки наповнює їх життя почуттям власної значущості, сприяє підвищенню рівня їх активності. Спортсмени-інваліди виступають як одна з найбільш соціально активних категорій людей з «особливими потребами», тому проблематика спортивно-фізкультурної діяльності інвалідів у якості елемента соціальної адаптації є надзвичайно актуальною, її розгляд сприятиме популяризації накопиченого в країні досвіду роботи. До того ж, висвітлення запропонованої теми активізує увагу спільноти до проблем людей з особливими потребами.

Метою статті є аналіз участі інвалідів у спортивно-фізкультурному русі, яка розглядається як елемент політики держави щодо соціальної адаптації інвалідів в умовах динамічних змін в українському суспільстві, виявлення проблем у даній сфері та внесення пропозицій щодо шляхів їх подолання.

Певною мірою окремі аспекти, присвячені соціальній адаптації інвалідів розглядаються в публікаціях, що носять загальний характер і висвітлюють соціально-правовий захист різних категорій громадян України [1]. Аналізуючи історіографічну базу дослідження, слід звернути увагу, що на сьогодні існує досить значний масив наукових доробок із різних аспектів соціальної адаптації інвалідів [2]. Однак, аналіз значного обсягу наукових публікацій свідчить про те, що їх кількість та ступінь вивчення проблеми дослідниками не можна вважати вичерпним, і тому тема потребує подальшого вивчення.

Джерельною базою статті є різноманітні за походження та змістом документи: законодавчі та підзаконні акти України, документи міжнародного характеру та матеріали періодичної преси. Переважна більшість перелічених документів розміщена у відкритому доступі на сайтах Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів, Національної Асамблеї інвалідів України, Фонду соціального захисту інвалідів та Департаменту у справах інвалідів, Міністерства праці та соціальної політики України, Українського та регіональних центрів фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт»[3].

Реєструється постійне зростання числа інвалідів у загальній структурі населення України, а це люди, що потребують створення належних умов для життєдіяльності та інтеграції в суспільне життя. На початок 2010 р. це 5,9% (2,71 млн осіб) проти 3,0% в 1994 р. (2,1 млн) [4]. Така ж тенденція характерна і для Донбасу. Якщо у 2009 р. число інвалідів у регіоні дорівнювало 372,8 тис. осіб, в тому числі у Луганській області – 110,5 тис., у Донецькій – 262,8 тис. осіб, то станом на 2013 р. людей з особливими потребами в Донбасі нараховувалося вже 380 тис., серед яких 112 тис. – це мешканці Луганщини, а 268 тис. – Донецької області [5]. За 2012 р. по одній лише Донецькій області кількість осіб, що вперше отримали статус «інвалід» становила 17 тис., із яких 15 тис. – люди дієздатного віку. На сьогоднішній день у Донбасі мешкають близько 14% інвалідів України. Особливо загрозливою в Україні є ситуація із зростанням кількості інвалідів серед дітей. Якщо на 2004 р. у країні було зареєстровано близько 135 тис. дітей-інвалідів, то на 2010 р. – вже понад 166 тис. Питома вага осіб до 18 років серед інвалідів України становить 6,1%. Нажаль, найбільша чисельність дітей-інвалідів у 2010 р. була зареєстрована в Донецькій області (13 717 дітей - 8,3%), друге місце посідає Дніпропетровська область (11 290 - 6,8%), третє Львівська (10 355 - 6,3%) і четверте Харківська (8806 - 5,3%) [6].

Отже, інваліди становлять досить чисельну категорію населення Донбасу, вони впливають на всі сфери життя регіону, є активними учасниками політичних, економічних, соціальних, культурних процесів, тому від успішності соціальної адаптації даної категорії населення у значній мірі залежить майбутнє регіону і України в цілому. У зв'язку з цим Україні варто остаточно перейти від медичної до філософської концепції інвалідності, що передбачає створення для інвалідів рівних можливостей у життєдіяльності, перетворення їх у повноцінних членів суспільства. Активна позиція інвалідів у суспільстві доводить той факт, що дана категорія населення може і хоче бути корисною власній державі, у деяких сферах діяльності їх здібності, якості, вміння та навички є унікальними і незамінними. А отже, інваліди у певних випадках можуть приносити більшу користь власній державі, ніж деякі цілком здорові її громадяни.

Права інвалідів проголошено у міжнародних документах та закріплено чинним законодавством України. Загальновизнані міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй – Всесвітня програма дій стосовно інвалідів” (1982 р.) і «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (1993 р.) – проблему інвалідності розглядають не тільки з суто медичної точки зору, а набагато ширше: філософська концепція інвалідності визначається як функція відносин інвалідів і

суспільства, в якому вони живуть. Якщо медицина встановлює лише міру захворювання і травмування, працездатності і групи інвалідності, призначає курс лікування, то вищезгадані документи ООН вирізняються широкомасштабним, всеохоплюючим підходом до вирішення проблем інвалідності й передусім спрямовані на забезпечення рівних можливостей у житті і діяльності інвалідів. У цих документах перед державами ставляться вимоги вживати всіх необхідних заходів для забезпечення інвалідам умов для їх активної участі в трудовій діяльності і громадському житті, розкриття свого потенціалу.

Проблеми інвалідів в Україні вирішуються, перш за все на державному рівні. Нагальними проблемами соціального захисту інвалідів в Україні, важливим аспектом якої є соціальна адаптація даної категорії населення займається Державна служба з питань інвалідів та ветеранів України, яка є центральним органом виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – Міністра соціальної політики України [7]. Отже, в останні роки в Україні функціонують державні та громадські структури, діяльність яких спрямовано на створення сприятливих умов для усунення або компенсації обмежень життєдіяльності інвалідів та їхньої подальшої соціалізації у суспільстві.

У незалежній Україні сформована законодавча нормативно-правова база захисту та підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями. Соціальне становище та захист інвалідів регулюються безпосередньо 15 законами України. Українська держава першою з країн колишнього Радянського Союзу в березні 1991 р. прийняла Закон Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [8].

Втім, існують дві ключові проблеми – фінансування існуючих законів та відсутність механізмів реалізації цих законів [9]. Так, якщо проаналізувати видатки на забезпечення прав людей з інвалідністю, то можна побачити, що вони мають стійку тенденцію до зниження, і навіть у найкращі періоди не покривають всіх потреб. Наприклад, за даними В. Сушкевича (голови Комітету Верховної Ради у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, голови Національної Асамблеї інвалідів України), якщо на розробку нових видів протезів та обслуговування інвалідів у стаціонарах протезно-ортопедичних підприємств у 2008 р. було виділено 51,4% від потреби, то у 2010 р. – 6,9% від потреби, 2011 р. – 9,4% від потреби, 2012 р. – 6,5% від потреби [10]. У всіх сферах матеріального забезпечення людей з інвалідністю в Україні положення залишається незадовільним.

Одним із найважливіших напрямків державної політики у справі соціального захисту в Україні є сприяння участі інвалідів у спортивному житті для їх успішної соціальної адаптації та самореалізації, а також формування сприятливого інформаційного поля даних заходів. Згідно з інформацією щодо розподілу коштів спеціального фонду Державного бюджету КПКВ 2507080 «Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів» у 2004 - I півріччі 2009 рр.» на заходи щодо фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів було виділено у 2004 р. - 1267,1 тис. грн., у 2005 р. - 1691,7 тис. грн., у 2006 р. - 2070,4 тис. грн., у 2007 р. - 1388,7 тис. грн., у 2008 р. - 1661,5 тис. грн. [11].

Попри невтішну ситуацію з матеріальним забезпеченням інвалідів в Україні, саме у спортивній сфері, результативність державних та громадських заходів є найбільшою, про це свідчать значні досягнення спортсменів-інвалідів. Причина цього криється у низці різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. Традиційно в усьому світі спорт вважається одним з найбільш ефективних інструментів соціальної інтеграції і реабілітації громадян з обмеженими фізичними можливостями. Основна причина значних спортивних успіхів українських спортсменів-інвалідів, на думку Т. Абрамської (інвалід I групи) як раз і полягає в тому, що інвалідам в Україні важко живеться, і тому вони, щоб покращити власний рівень життя мають перемагати у

міжнародних змаганнях [12]. З цим почасти, можна погодитися. Проте складна соціально-економічна ситуація існує і в багатьох інших країнах пострадянського простору, однак там таких досягнень, як в Україні, немає. Головний лікар української паралімпійської збірної О. Чистяков вважає, що головна причина перемог все ж таки полягає в тому, що саме у спорті інвалід може себе реалізувати в Україні, поліпшити свій імунітет й загалом здоров'я. До того ж, в українському суспільстві вже сформувалася тенденція відкритого доступу інвалідів до спорту та фізичної культури. Весь світ визнав, що адміністрування проблеми розвитку паралімпійського спорту в Україні має позитивний характер. Розвиток інвалідного спорту загалом позитивно впливає на суспільство, оскільки інваліди, що ведуть активне життя є прикладом мужності й волі для таких як вони самі, а також для оточуючих. Це дуже важливо особливо для суспільства, в якому існують численні соціальні та економічні проблеми.

Формування спортивного руху інвалідів в Україні бере свій початок з 1989 р., коли починає створюватися фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби інвалідів. Ці громадські об'єднання у подальшому стали підґрунтям для створення чотирьох національних федерацій спорту інвалідів з різними видами уражень, таких як опорно-рухового апарату, вадами слуху, зору та інтелекту.

У 1992 р. всі ці федерації були об'єднані у Національний комітет спорту інвалідів України. У рамках цієї організації за підтримки широких кіл громадськості велася активна боротьба за визнання соціальної значущості фізкультурно-спортивного руху людей з особливими потребами та здійснення широкомасштабної державної підтримки. Значним поштовхом до розгортання спортивного руху інвалідів стало створення унікальної та єдиної на той час у світі державної системи управління фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт». Згідно спільній постанові Міністерства України у справах молоді і спорту, Федерацій професійних спілок України та Національного комітету (Федерації) спорту інвалідів України від 14 січня 1993 р. за № 29/П-2-6 «Про створення Українського та обласних центрів інвалідного спорту» були започатковані Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та 27 регіональних центрів «Інваспорт» по одному у кожній області, які забезпечують впровадження у життя державної політики з питань фізичної культури і спорту інвалідів у нашій державі [13]. Станом на 2013 р. в Україні діють 27 регіональних центрів «Інваспорт», 109 їх відділень в АР Крим, обласних і міських центрах, 174 фізкультурно-спортивних та оздоровчих клубів інвалідів, 27 дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів. Зазначеними установами охоплено більше 50 тис. дорослих інвалідів та 22 тис. дітей і підлітків, які відвідують фізкультурно-реабілітаційні групи та спортивні секції з 27 видів спорту. Щорічно в Україні проводяться понад 250 чемпіонатів, першостей та кубків із 19 видів спорту серед інвалідів з ураженнями зору, слуху, опорно-рухового апарату та інтелекту. Найбільш популярним видом спорту серед інвалідів є легка атлетика, якою захоплюються 4 023 спортсмени, футбол – 2 556 осіб, настільним тенісом – 2 111 осіб, шахи – 1 622 осіб, плавання – 1 544 особи [14]. Узагальнивши дані, проаналізувавши інноваційний досвід з цієї проблеми необхідно зазначити, що в Україні, починаючи з 1989 р., успішно проводиться широкомасштабна робота, спрямована на розвиток національного і міжнародного спортивного руху інвалідів. Сьогодні важливим завданням українського та регіональних центрів «Інваспорт» є реалізація цільової комплексної програми «Фізичне виховання - здоров'я нації». Вся система фізичної культури і спорту інвалідів в Україні включає чотири підсистеми: 1) лікувально-реабілітаційну; 2) фізкультурно-оздоровчу; 3) масовий спорт інвалідів; 4) спорт вищих досягнень, включаючи міжнародні змагання. У даний час найбільшого поширення набули три напрямки спорту інвалідів: паралімпійський, дефлімпійський і спеціально олімпійський.

Розвитку спорту та фізкультури в Донбасі традиційно приділяється багато уваги. У Донецькій області функціонують: 10 міських центрів «Інваспорт» у містах області: Артемівськ, Горлівка, Донецьк, Єнакієве, Краматорськ, Макіївка, Маріуполь, Слов'янськ, Сніжне, Харцизьк; 21 спортивний клуб інвалідів в містах області: Донецьк - 10, Макіївка - 5, Маріуполь - 2, Горлівка - 1, Слов'янськ - 1, Сніжне - 1, Торез - 1; 4 спортивні федерації за нозологіями: з порушенням слуху, зору, інтелекту та з ураженням опорно-рухового апарату; організована робота спортивних секцій у містах і районах області з охопленням 4280 осіб (в 1993 р. займалося 393 осіб); функціонують реабілітаційні групи з охопленням 9814 інвалідів (1993 р. - 287 осіб) [15].

На кінець 2013 р. у Донецькій області 741,9 тис. осіб, або 17 % від загальної кількості населення області, беруть участь у фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності. До занять реабілітаційно-оздоровчою і спортивною діяльністю залучено 14,4 тис. осіб, або 7 % від загальної кількості інвалідів області. Оскільки кількість осіб у віці до 18 років серед інвалідів Донбасу традиційно є достатньо великою, то першочерговим завданням є охоплення саме цієї категорії інвалідів різноманітними спортивними секціями і гуртками. З метою активізації участі молодих інвалідів у фізкультурно-спортивному русі в Донбасі створено 239 оздоровчо-реабілітаційних груп, які відвідує близько 3 тис. осіб, три чверті з них – діти. Також понад 500 дітей навчаються в ДЮСШ інвалідів, де культивуються баскетбол, легка атлетика, плавання, настільний теніс, танці на колясках, фехтування футбол. При цьому з року у рік успіхи майбутніх паралімпійців стають все значнішими. Традиційною і надзвичайно популярною серед мешканців Донбасу стала Спартакіада для дітей-інвалідів «Повір у себе», яка проводиться українськими та регіональними центрами з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт». Так, у фінальних змаганнях X всеукраїнської спартакіади «Повір в себе» серед дітей-інвалідів, які відбулися в Артеці, вісім юних спортсменів-донетчан завоювали 14 золотих нагород [16].

Окремо слід зупинитися на участі спортсменів у паралімпійських та дефлімпійських іграх. Паралімпійські ігри у сучасному розумінні почали проводитися з 1960 р. У 1992 р. було утворено Міжнародний Паралімпійський комітет. Символом світового паралімпійського руху стали червона, синя та зелена напівсфери, які символізують ум, тіло й незламний дух. До паралімпійських видів спорту на сьогоднішній день відносяться: баскетбол на колясках, волейбол сидячи, дзюдо, керлінг на колясках, легка атлетика, лижні перегони, настільний теніс, вітрильний спорт, пауерліфтинг, плавання, регбі на колясках, стрільба з луку, стрільба кульова, теніс на колясках, фехтування на колясках, футбол, хокей на санках, паратхеквандо, біатлон паралімпійський, бочче, велоспорт серед інвалідів, гребля адаптована, голбол, гірськолижний спорт.

25 червня 1992 р. рішенням Виконавчого комітету Міжнародного спортивного комітету глухих (МСКГ) спортивна федерація глухих України була прийнята до складу МСКГ з правом участі у всіх міжнародних змаганнях, що проводяться під егідою даної організації. У 1993 р. українські дефлімпійці вперше виступили на XVII Всесвітніх літніх іграх глухих, що проводилися у м. Софія (Болгарія), вони вибороли 2 золоті, 4 срібні, а також 2 бронзові медалі у легкій атлетиці, плаванні, настільному тенісі, жіночому волейболі та вільній боротьбі.

У 1996 р. відбувся дебют на X Паралімпійських іграх в Атланті (США). До складу української делегації входило 25 спортсменів, що представляли п'ять видів спорту. Українці здобули 7 винагород: 1 золота, 4 срібних та 2 бронзові медалі у легкій атлетиці та плаванні (В. Ліщинський, О. Акоюн, І. Горбенко, Ю. Андрюшин). За кількістю медалей збірна команда України посіла 35 місце серед 103 країн-учасниць.

Першим золотим призером став В. Ліщинський з Донецька. Він не тільки виграв золоту медаль в штовханні ядра, але й встановив новий рекорд Паралімпійських ігор.

Тотально незрячий О. Іванюхін (Донецьк) виграв срібну медаль в п'ятиборстві та бронзову на стометрівці. С. Колос з Луганська був другим в метанні списа. Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донецької області стало здобуття 1 золотої, 1 срібної медалей. Із Луганської області в змаганнях взяв участь А. Барибін, який посів 7 місце в пауерліфтингу [17].

Дані дві події, безсумнівно, стали точкою відліку нового періоду в історії інваспорту України, оскільки перед українськими спортсменами було відкрито нові горизонти та можливості, змінилася свідомість та ставлення всього суспільства до спортсменів-інвалідів. Вагому роль у цьому кроці зіграв нинішній президент національного комітету спорту інвалідів України В. М. Сушкевич. Він не тільки веде колосальну організаційну роботу на державному рівні, а й сам, інвалід-візочник І групи, дворазовий чемпіон СРСР з плавання, активний учасник змагань з кульової стрільби, пауерліфтинга та гірськолижного спорту, власним прикладом надихає інвалідів на досягнення.

У 1997 р. у Копенгагені (Данія) під час проведення XVIII Всесвітніх літніх ігор глухих спортсмени з України досягли блискучих результатів: 5 золотих, 10 срібних, а також 5 бронзових медалей. До того ж, нашими співвітчизниками було встановлено чотири світових рекорди. Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донецької області стало здобуття 1 бронзової медалі [18].

У Нагано (Японія) 1998 р. на VII зимових Паралімпійських іграх вітчизняні паралімпійці здобули 3 золоті, 2 срібляні, 4 бронзові медалі (П. Кардаш, Т. Кулініч, О. Акоюн, О. Кравчук, С. Трифонова).

У 1999 р. наша національна збірна команда дефлімпійців у складі 7 спортсменів виступила на XIV зимових Всесвітніх іграх глухих у м. Давос (Швейцарія). Українці змагалися тільки в лижних перегонях, на жаль, не отримали жодної нагороди, але посіли 8 і 9 місця.

2000 р. відбулися Паралімпійські ігри у Сіднеї (Австралія), де взяло участь 67 українських спортсменів, що вибороли у восьми видах спорту 3 золоті, 20 срібляних й 14 бронзових медалей [13]. При чому збірна команда України за кількістю медалей посіла 12 місце з 127 країн-учасниць. Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донецької області стало здобуття 2 золотих, 2 срібних, 2 бронзових медалей. В іграх взяли участь 4 спортсмени з Луганської області. С. Коло посів 2 місце з метання списа, Л. Соловйова - 2 місце з пауерліфтингу [19].

У 2001 р. Міжнародний олімпійський комітет прийняв історично важливе рішення про перейменування Всесвітніх ігор глухих у Дефлімпійські ігри (Олімпійські ігри глухих). У цьому ж році в м. Рим (Італія) відбулися чергові ігри, на яких дефлімпійці України здобули 12 золотих, 12 срібних і 10 бронзових нагород, а також встановили 4 світових рекорди та посіли четверте загальнокомандне місце серед 85 кран-учасниць. Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донбасу стало здобуття 1 бронзової медалі [20].

У 2002 р. у Солт-лейк Сіті (США) українська команда встановила зимовий паралімпійський рекорд. Було здобуто 12 винагород: 6 срібляних й 6 бронзових медалей (С. Трифонова, О. Юрковська, О. Мунц, М. Овчаренко, В. Лук'яненко), а у загальному заліку команд Україна посіла дев'яте місце.

XV зимові Дефлімпійські ігри проходили з 26 лютого по 9 березня 2003 р. у м. Сундсвалл (Швеція). Команда була представлена 4 спортсменами, які здобули срібло.

З 17 по 28 вересня 2004 р. проходили XII літні Паралімпійські ігри в Афінах (Греція). Українська збірна у складі 85 учасників стала шостою у командному заліку, залишивши позаду майже все команди Європи. Результатом даних змагань стало здобуття 55 медалей, із яких 24 золотих, 12 срібних та 19 бронзових з дев'яти видів

спорту [21]. Особливо відзначилися плавці, які отримали 28 медалей. Українським паралімпійцям вдалося встановити понад десять світових та паралімпійських рекордів, вони посіли перше місце за кількістю золотих нагород. Спортсмени-інваліди Донбасу здобули 13 золотих, 4 срібних, 9 бронзових медалей [22].

У Мельбурні 2005 р. 94 спортсмени та 21 тренер представляли Україну на XX літніх Дефлімпійських іграх. Вони спромоглися вибороти 51 нагороду різного гатунку з дев'яти видів спорту (20 золотих, 17 срібних і 14 бронзових медалей) та встановили чотири світові рекорди. У командному заліку Україна посіла почесне перше місце серед 85 країн-учасниць. Найбільше з усіх спортсменів відзначилися легкоатлети, яким належало здобуття 20 нагород (8 золотих, 8 срібних, 4 бронзові). Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донбасу стало здобуття 1 срібної медалі [23].

На зимовій Паралімпіаді-2006 р. у Турині українські паралімпійці, виступаючи тільки у лижних гонках, біатлоні, отримали 25 медалей: 7 золотих, 9 срібних, 9 бронзових винагороди. Це дозволило українській команді посісти третю сходинку у загальнокомандному заліку. По закінченні Ігор О. Юрковську, що здобула 4 золотих, срібну і бронзову медалі, було запрошено до Лозани (Швейцарія), де вона отримала звання найкращої спортсменки планети (і олімпійської, і паралімпійської!). На Батьківщині О. Юрковську було відзначено особливою почесною нагородою Президента України, присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави.

XVI зимові Дефлімпійські ігри відбулися у м. Солт-Лейк Сіті (США) у 2007 р. Українська команда виступала у п'яти видах спорту і здобула 7 нагород (4 срібних та 3 бронзові), посіла почесне п'яте місце у загальнокомандному заліку. На той період це було величезним досягненням і стало найкращим результатом за всю історію участі українських спортсменів з вадами слуху в зимових Дефлімпійських іграх.

XIII літні Паралімпійські ігри відбулися протягом 6 – 17 вересня 2008 р. у Пекіні (Китай). Українська команда була представлена 126 учасниками, що взяли участь у змаганнях з 11 видів спорту. Призерами стали 52 спортсмени, тобто 41% від загального складу збірної, серед яких 14 жінок, 38 чоловіків. Ними було завойовано 74 медалі (24 золотих, 18 срібних та 32 бронзових). У загальнокомандному заліку Українська збірна посіла четверту позицію. Проте найбільшим досягненням вітчизняних спортсменів стали 22 світових та паралімпійських рекорди. Переможцями та призерами головної спортивної події 2008 р. стало шість спортсменів Донбасу, які завоювали 20 медалей різного гатунку, в тому числі з плавання – В. Смирнов (Донецька область), С. Кліпперт (Донецька область), О. Машенко (Донецька область), А. Калина (Донецька область); з легкої атлетики – О. Дорошенко (Луганська область), О. Кречуняк (Луганська область). За кількістю медалей спортсмени Донецької області посіли перше місце в Україні, їм вдалося здобути 15 медалей, а учасники з Луганської області завоювали – 5 винагород.

Літня Дефлімпіада-2009 відбулася у Тайпеї з 1 по 15 вересня. У ній взяли участь спортсмени з 81 країн світу, змагання відбувалися з 20 видів спорту. Україна була представлена 147 учасниками, які взяли участь у 14 спортивних дисциплінах, завоювали друге загальнокомандне місце і привезли додому 67 медалей (20 золотих, 22 срібних, 25 бронзових). Наші спортсмени-дефлімпійці також встановили 12 світових рекордів. Лідером ігор стала команда з плавання. Основним досягненням спортсменів-інвалідів Донбасу стало здобуття 2 золотих, 1 срібної, 3 бронзових медалей [24].

Чергові зимові Паралімпійські ігри, проходили з 12 по 21 березня 2010 р. у м. Ванкувер (Канада). Для українських команд ці ігри стали четвертими, на них було представлено 44 країни світу. Україну презентували 26 спортсменів (у тому числі 19 спортсменів паралімпійців та 7 спортсменів-лідерів), що взяли участь у трьох видах спорту з п'яти. Українцям вдалося здобути 19 медалей: 5 золотих, 8 срібних, 6 бронзових. Україна посіла почесне п'яте місце після Німеччини, Росії, Канади та

Словаччини. А за загальною кількістю медалей наша національна збірна поділила третє місце разом зі збіроною командою Канади [25].

11 серпня поточного року Національна паралімпійська збірна команда України у м. Ейнховен (Нідерланди), взяла участь у чемпіонаті світу з плавання. Змагання, які проходили із 15 по 20 серпня, стали підготовчим етапом до XIV літніх Паралімпійських ігор 2012 року в Лондоні. На участь у чемпіонаті світу з плавання подали заявки 655 спортсменів з 54 країн світу. Склад української команди становив 40 спортсменів, серед яких 21 – з ураженням опорно-рухового апарату та 19 – з вадами зору. До складу національної збіроної від Донецької області увійшли 12 осіб. Спортсмени з ураженням опорно-рухового апарату: А. Калина, І. Соцька, Я. Семененко, О. Комаров; з вадами зору: В. Смирнов, Ю. Волкова, О. Мирошніченко, Д. Чуфаров, О. Ткаленко, Д. Залевський, М. Мельник, а також Я. Голобоков. За результатами 4-х днів змагань у командному заліку команда України посіла I місце (42 медалі: 18 золотих, 14 срібних і 10 бронзових). У загальну скарбничку України спортсмени Донецької області додали 16 медалей: 3 золотих, 8 срібних і 5 бронзових [26].

Збірна України на XIV літніх Паралімпійських іграх, що проводилися з 29 серпня по 9 вересня 2012 р. у м. Лондоні (Великобританія), стала найчисельнішою за часів Незалежності. До складу команди входили 155 спортсменів з 24 областей України, які змагалися у дванадцяти видах спорту. У порівнянні з виступом на Паралімпіаді в Пекіні, склад збіроної оновився на 41%, в ній було 64 нові атлети [27]. Результатом Паралімпіади стали 84 медалі з них 32 золотих, 24 срібних, 28 бронзових. Україна у загальному заліку посіла 4 місце. Було побито всі національні рекорди з кількості медалей за всю історію українського паралімпійського руху. У Паралімпіаді в Лондоні взяло участь 23 спортсмени з Донбасу, їх здобутки в загальному підсумку становили – 11 нагород [28].

Із 25 липня по 4 серпня 2013 р. в Софії (Болгарія) пройшли XXII літні Дефлімпійські ігри, у яких взяли участь майже 4 тис. спортсменів з вадами слуху із 90 країн світу. Виступ української збіроної у Софії сміливо можна назвати тріумфальним, він був найуспішнішим за всю історію українського дефлімпійського руху. Збірна України у складі 191 спортсмена завоювала 88 медалей, з них: 21 золоту, 30 срібних і 37 бронзових. У загальнокомандному заліку збірна України посіла почесне друге місце. Внесок спортсменів Донбасу в досягнення нашої країни є значним. Так, тільки спортсменам Луганської області на Дефлімпіаді 2013 р. вдалося здобути 5 медалей, з яких 2 золотих (С. Мазуро, К. Ярчук) та 3 срібних (О. Дмитриєнко, Д. Невенченко – у складі збіроної з футболу, С.Мазуро). Від Донецької області до складу української збіроної увійшли 10 спортсменів, що представляли 5 видів спорту. Вони завоювали 6 медалей, з яких 1 золота, 2 срібних та 3 бронзових [29].

Віце-прем'єр-міністр України О. Вілкул під час урочистої зустрічі зі спортсменами проголосив: «...Для заохочення спортсменів та їх тренерів Урядом України прийнято рішення про виплату державних винагород – чемпіонам та призерам XXII літніх Дефлімпійських ігор у розмірі: за 1 місце – 800 тис. грн., за 2 місце – 550 тис. грн. і за 3 місце – 380 тис. грн. кожному спортсмену. Також державні винагороди отримають їхні тренери» [30].

У підсумку варто зазначити, що кількість українських спортсменів-учасників літніх Дефлімпійських ігор, у порівнянні з 1993 р., збільшилась у 4,5 рази, а кількість отриманих ними винагород зросла в 11 разів, що свідчить про динамічний розвиток і значні успіхи у популяризації дефлімпійського руху в Україні.

Національний комітет спорту інвалідів України, що представляє Україну у міжнародному паралімпійському та дефлімпійському рухах і виконує функції Національного паралімпійського комітету, на сьогодні розробляє стратегію і тактику наступного виступу українських спортсменів на X зимових Паралімпійських іграх, що

будуть проводитися у м. Сочі 2014 р., а також зимових XVIII Дефлімпійських іграх у м. Ванкувері (Канада) 2015 р. Міжнародним паралімпійським комітетом за показниками останніх чотирьох років темпи розвитку паралімпійського руху в Україні були визнані найвищими в Європі.

Успіхи українських спортсменів-інвалідів, безсумнівно, є гордістю нашої держави, вони підвищують її авторитет на світовій арені. А самих спортсменів міжнародні нагороди та досягнення надихають на нові звершення не тільки у спорті, але й в особистому житті. Спорт для інвалідів – це одна з небагатьох у нашій країні можливостей самореалізуватися, довести іншим, і, насамперед самому собі, що чогось вартий і попри вади можеш більше, ніж багато інших цілком здорових людей. До того ж, спортивні нагороди сприяють і покращенню матеріального становища людей з обмеженими можливостями, пенсії яких у нашій державі, нажаль, ще залишаються порівняно низькими. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України за № 704 від 6 серпня 2008 р. було збільшено винагороди інвалідам-переможцям спортивних змагань різного рівня, сума яких залежить від вікової категорії та особистого внеску спортсмена і може сягати 800 тис. грн. [31]. Спортивна практика є надзвичайно ефективним механізмом соціальної інтеграції людей з особливими потребами у суспільство, це доводить той факт, що спортсмени в Україні є однією з найбільш соціалізованих та адаптованих до життя груп інвалідів.

Отже, науковий аналіз доводить той факт, що спорт виступає одним із пріоритетних напрямків діяльності держави, спрямованої на реабілітацію та соціалізацію інвалідів у Донбасі. Державна програма підтримки спортсменів-інвалідів у нашій країні є однією з найбільш детально розроблених та науково обґрунтованих у Європі. Дієвість спортивних заходів у справі соціальної адаптації осіб з особливими потребами підтверджується фактичними досягненнями українських спортсменів та рівнем їх соціальної активності. Тому подолання проблеми соціальної адаптації інвалідів на регіональному чи загальнонаціональному рівні пов'язано не тільки з переходом до філософської концепції інвалідності, а й значною мірою залежить від успішності реалізації державних програм і соціальних ініціатив стосовно залучення інвалідів до спорту, що не можливо без систематичної інформаційної та фінансової підтримки спортивних заходів.

РЕЗЮМЕ

У статті здійснено аналіз проблем соціальної адаптації інвалідів в умовах незалежності України. Основну увагу приділено спорту як невід'ємній складовій державної політики реабілітації людей зі статусом інвалідністю. Подано аналіз участі спортсменів-інвалідів Донбасу у спортивно-фізкультурному русі України, Паралімпійських та Дефлімпійських іграх. Зроблено висновок про те, що спортивна діяльність є однією з найбільш результативних сфер діяльності інвалідів у регіоні і в Україні, про що свідчить позитивна динаміка кількості учасників спортивного руху і числа здобутих нагород.

Ключові слова: соціальна адаптація, інваліди, спорт, Донбас, Паралімпійські ігри, Дефлімпійські ігри.

SUMMARY

The paper analyzes the problems of social adaptation of persons with disabilities in Ukraine's independence. It focuses on sport as an integral part of rehabilitation and social integration of people with disabilities. There is analysis of the participation of disabled athletes in sports Donbas sports movement in Ukraine, Paralympic and Deaflympics in the paper. Author have concluded that sporting activities is one of the most productive areas of activity of persons with disabilities in the Donets Basin in Ukraine, as evidenced by the

positive trend in the number of participants of the sports movement and the number of awards.

Key words: social adaptation, the disabled, sports, Donbas, Paralympic Games, Deaflympics.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Дементьева Н.Ф. Формы и методы медико-социальной реабилитации нетрудоспособных граждан / Н.Ф. Дементьева, Э.В. Устинова. – М.: ЦИЭТИН, 2002, 135 с.; Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. Науково-методичний збірник. – К.: А.Л.Д. 1995р.– 198 с.; Зверева І.Д., Іванова І.Б. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональними обмеженнями. Збірник теоретичних та методичних матеріалів / І.Д. Зверева, І.Б. Іванова. – К.: А.Л.Д., 1995. – 135 с.
2. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов, наук. ред. О. М. Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 93 с.; Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці: практ. посіб. / уклад. О. В. Бабак, І. В. Гладка, Н. М. Малиновська, В.Й. Скаковська; за заг. ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. – К.: Ун-т Україна, Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с.; Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль, О.Ф. Новікова та ін.; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К.: Фенікс, 2010. – 212 с.
3. Офіційний сайт Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://invapolyn.at.ua/publ...reabilitaciji_invalidiv; Офіційний сайт Національної Асамблеї інвалідів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://naiu.org.ua/>; Офіційний сайт Фонду соціального захисту інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // ispf.gov.ua; Офіційний сайт Департаменту у справах інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.mlsp.gov.ua.>; Офіційний сайт Міністерства праці та соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.mlsp.gov.ua.>; Український центр фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://invasport.org.ua.>, 01.05.2013.
4. Бахтеева Т. В Україні зростає кількість дітей-інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://health.unian.net/ukr/detail/227115>, 02.12.2012.
5. Моніторинг дотримання прав дітей-інвалідів в Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcp.org.ua/news/6543.html>, 30.09.2013; 16 липня 2009 року відбулося засідання обласного комітету забезпечення безперешкодного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури під головуванням заступника голови облдержадміністрації Ю.А.Хунова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/praci/news/2009/07/16/news_9250.html, 09.09.2013.
6. В Донецкой области с каждым годом увеличивается количество инвалидов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://panorama.dn.ua/news/cosium/9759-2012-11-23-07-40-40>; Чисельність дітей-інвалідів в Україні та за регіонами у 2004-2008 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.znaimo.com.ua/docs/329/index-17486>, 10.08.2013; Бахтеева Т. В Україні зростає кількість дітей-інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://health.unian.net/ukr/detail/227115>, 02.12.2012.

7. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні. Верховна Рада УРСР; Закон від 21.03.1991 № 875-ХІІ (Редакція станом на 09.12.2012).; Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів...» перевод Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок, Перелік від 31.01.2007 № 70 (Редакція станом на 17.04.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // zakon.rada.gov.ua>laws/show/70-2007-п., 17.04.2013.; zakon.rada.gov.ua>go/875-12; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://dsiv.gov.ua/Legislature/Lists/NormBaza/General.aspx., 01.05.2013.
8. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України № 481/96 від 12.11.96 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 52. – Ст. 301.
9. Підсумки та антикризові сподівання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://paralympic.naiu.org.ua/ 26.12.2013.
10. Сушкевич В. «Я не хочу більше однієї керуючої руки при голосуванні в Парламенті України» / В. Сушкевич. – «Без бар'єрів»– 2012. – 22 жовтня. – №20 (98). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // invavolyn.at.ua., 22.10.2012.
11. Інформація щодо розподілу коштів спеціального фонду Державного бюджету КПКВ 2507080 «Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів» у 2004-І півріччі 2009 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.znaimo.com.ua, 10.09.2013.
12. «Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності», затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // invavolyn.at.ua, 12.01.2013.
13. Постанова Міністерства України у справах молоді і спорту, Федерації професійних спілок України, Національного комітету (Федерації) спорту інвалідів України «Про створення Українського та обласних центрів інвалідного спорту» від 14 січня 1993 року N 29/П-2/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG1.html; Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України «Про затвердження Положення про Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.uazakon.com/document/spart40/inx40180.htm., 02.04.2013.
14. История паралимпийского спорта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://invasport.org.ua/category/istoriya_paralimpiyskogo_sporta, 08.08.2012.
15. Донецький регіональний центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sport.donetsk.ua/propravlinnya/sportivni-organizatsi/11_donetskiy-regionalniy-tsentr-z-fizichno-kulturi-i-sportu-invalidiv-invasport.html, 28.09.2013.
16. Численность населения Донецкой области продолжает сокращаться [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://www.ostro.org/donetsk/society/news/410170; В Донецкой области с каждым годом увеличивается количество инвалидов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://panorama.dn.ua/news/cosium/9759-2012-11-23-07-40-40, 25.09.2013.
17. Донецький регіональний центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sport.donetsk.ua/propravlinnya/sportivni-organizatsi/11_donetskiy-regionalniy-tsentr-z-fizichno-kulturi-i-sportu-invalidiv-invasport.html, 02.09.2013; Звитяжні хроніки спорту інвалідів в Україні написав прес-служба НКСІУ 10.02.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.paralympic.org.ua/index.php, 10.04.2013; История Паралимпийских игр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://invasport.lg.ua/index.php?do=static&page=paralimpic_world, 30.09.2013.
18. Там само.

19. История Паралимпийских игр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://invasport.lg.ua/index.php?do=static&page=paralimpic_world, 05.09.2013.
20. Донецький регіональний центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sport.donetsk.ua/propravlinnya/sportivni-organizatsi/11_donetskiy-regionalniy-tsentr-z-fizichno-kulturi-i-sportu-invalidiv-invasport.html, 03.09.2013.
13. Гурина О. Леонид Кучма: возможно наши паралимпийцы сделали для Украины больше, чем все вместе взятые дипломаты / О. Гурина //Факты и комментарии. – 2000. – 4 ноября. – С. 2.
21. Григорьев С.В. К вопросу о развитии инвалидного спорта в независимом украинском государстве / С.В. Григорьев, О.А. Цвигун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-05/html-ru/09gsvsiu.html>, 09.05.2013.
22. Донецький регіональний центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sport.donetsk.ua/propravlinnya/sportivni-organizatsi/11_donetskiy-regionalniy-tsentr-z-fizichno-kulturi-i-sportu-invalidiv-invasport.html, 03.09.2013; История Паралимпийских игр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://invasport.lg.ua/index.php?do=static&page=paralimpic_world, 05.09.2013.
23. Там само.
24. Там само.
25. Успішний почин українських зимників. Прес-служба НКСІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://paralympic.naiu.org.ua> 26.01.2013.
26. Чемпіонат світу з плавання НКСІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://govorit.donetsk.ua/forum/3/2588>, 15.09.2013.
27. Паралімпійські ігри подія найбільша за 20 років незалежності. Команда України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/520957-na-paralimpiyski-igri-pojide-naubilsha-za-20-rokiv-nezaleznosti-komanda-ukrajini.html>, 12.03.2013.
28. Главный итог впереди. Сушкевич В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://invasport.org.ua/paralimpiysiy-sport-v-ukraine/valerij-sushkevich-glavnyj-itog-vpered.html#more-1498>, 8.09.2012; На Паралімпіаді в Лондоні українці плавці-паралімпійці зібрали найбільший урожай медалей, ставши третіми у плавання // Спорт без обмежень. - Листопад 2012. - С.50; Велосипедний спорт// Спорт без обмежень. – Серпень 2012 . – С.10-11; ; Легка атлетика // Спорт без обмежень. – Серпень 2012 . – С.21-26; Пауерліфтінг// Спорт без обмежень. – Серпень 2012 . – С.30-31; Плавання// Спорт без обмежень. – Серпень 2012 . – С.32-41.
29. Украинский триумф на болгарской земле. Итоги XXII Дефлимпийских игр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://invasport.org.ua/deflimpiyskie_igri/sofiya-2013/ukrainskij-triumf-na-bolgarskoj-zemle.html#more-2855, 20.09.2013; Офіційний сайт Українського центру з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» в Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://invasport.lg.ua/index.php?do=static&page=deflimp>, 16.09.2013; Обласна цільова програма зі сприяння розвитку громадянського суспільства у Донецькій області на 2013 - 2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sovet.donbass.com/?lang=ru&sec=03.08.01&iface=Public&cmd=main&args>, 18.09.2013.
30. Вілкул О. Чемпіони та призери Дефлімпійських ігор отримують від 380 тис. до 800 тис. грн./ О. Вілкул [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //

ІСТОРИЧНІ І ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, № 3(53), 2013 р.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246568369&cat_id=244276429,
15.09.2013.

31. Постанова від 6 серпня 2008 р. N 704 Київ «Про заохочення спортсменів-інвалідів та їх тренерів» (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ N 575 (575-2012-п) від 25.06.2012 N 854 (854-2012-п) від 12.09.2012): Закон Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // [http:// zakon4. rada.gov.ua/laws/show/704-2008-п](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/704-2008-п), 12.09.2012.

Надійшла до редакції 29.10.2013 р.